

Prof. Dr.
Seval K. Selimoğlu

Yrd. Doç. Dr.
Ümmühan Aslan

Yrd. Doç. Dr.
Batuhan Güvemli

12. Dünya Muhasebe Tarihi Kongresinde Sunulan Türk Akademisyenler ve Uygulamacıların Bildirileri; Bir Literatür İncelemesi*

Prof. Dr. Seval KARDEŞ SELİMOĞLU

Anadolu Üniversitesi – İİBF.

Yrd. Doç. Dr. Ümmühan ASLAN

Bilecik Üniversitesi – Bozüyük MYO.

Yrd. Doç. Dr. Batuhan GÜVEMLİ

Trakya Üniversitesi – İİBF.

Özet

Muhasebe tarihi, muhasebe yazınının radikal bir alanıdır. Bu alanda yapılan çalışmalar, çeşitli sınırlılıklar içinde yapılmaktadır. En önemli sınırlılık, muhasebe tarihi incelemelerinin disiplinler arası çalışmayı gerektirmesidir. Siyaset, sosyoloji, hukuk, devlet yapısı, toplumun kültür değerleri, incelenen dönem içindeki ekonominin yapısı ve en önemlisi inceleme yapılan dönemde kullanılan yazı dili gibi konular muhasebe tarihi incelemelerinde göz önüne bulundurulması gerekli olan konuları oluşturmaktadır.

Bu sınırlılıklar, ülkemizde de muhasebe tarihi araştırmalarının gelişmesine engel olmuştur. Ancak son yıllarda gerek dünya da gerekse ülkemizde disiplinler arası çalışmaların bilim dünyasında kabul görmesi, diğer alanlardaki araştırmalarda olduğu gibi muhasebe tarihi araştırmalarının da artmasına neden olmuştur. Ayrıca muhasebe tarihçileri akademisi ve bu akademinin önderliğinde yapılan ulusal ve uluslararası kongre ve konferanslar, bu alandaki bilimsel araştırmaların yaygınlaşmasına da katkı sağlamıştır.

Bu bağlamda 12.Dünya Muhasebe Tarihi kongresi, muhasebe alanında çalışma yapan Türk akademisyenlerin, köklü muhasebe kayıt kültürü olan ülkemizin muhasebe tarihini yakından incelemelerine ve muhasebe tarihi ile ilgili çok farklı konularda bildiriler hazırlamalarına neden olmuştur.

Bu çalışmanın amacı, 12.Dünya Muhasebe Tarihi Kongresinde Türk akademisyenler ve uygulamacılar, tarafından hazırlanıp sunulan 88 bildirinin, inceleme konusu, inceleme dönemi ve inceleme yöntemi açısından ele alınarak, bundan sonra yapılacak muhasebe tarihi araştırmalarında bir veri tabanı oluşturmaktır.

* Bu yazının ikinci kısmı Dergi'nin gelecek sayısında yayınlanacaktır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde literatürde, muhasebe tarihi alanındaki, çalışmalar, ele alınmaktadır. İkinci bölümde dönemsel olarak kongrede sunulan bildirilerin tematik ve niceliksel verileri incelenmektedir. Üçüncü bölümde ise elde edilen bulgular değerlendirilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Muhasebe Tarihi Araştırma Yöntemleri, Muhasebe Tarihi, 12. Muhasebe Tarihi Kongresi, Türkiye’de Muhasebe Tarihi Araştırmaları

Abstract (Notifications of Turkish Academics and Practitioners Submitted in 12th World Congress of Accounting Historians: A LITERATURE REVIEW)

Accounting history is one of the most radical work fields of accounting. Because studies in this field are worked-out in several limitations. Most important limitation is accounting history analysis' to be required interdisciplinary studies. Some headings such as diplomacy, sociology, law, public structure, cultural values of the public, economic structure in analysis period and above all literary language in analysis period constitute the studies of which are required to be considered in accounting history analysis.

These limitations have also handicapped accounting history researches in our country. But in recent years both in world and our country, interdisciplinary studies to be accepted in science world has caused an increase in accounting history researches as well as researches in other fields. Besides accounting historians academy and national and international convention and conferences organized under the leadership of this academy have contributed in proliferation of the scientific researches in this field.

In this sense, 12th World Congress of Accounting Historians has caused Turkish academics studying in accounting field to analyze closely accounting history of our country that has a deep-rooted accounting recording culture and to prepare notifications in many different headings relating to accounting history.

Aim of this study is to be examined as a literature analysis of the studies of which Turkish academics and practitioners prepared and submitted in 12th World Congress of Accounting Historians and created value for accounting history field in our country. In this context, 88 notifications prepared and submitted by Turkish academics and practitioners have been examined with criteria as such as analysis subjects, analysis periods and analysis methods. In order to be a database for future accounting history studies, this study has been intended to create a value-added to this field.

Study is composed of three sections. In the first section, studies in accounting history field in World literature have been handled. In the second section; cyclically thematic and quantitative data of notifications of which was prepared and submitted by Turkish academicians and practitioners in 12th World Congress of Accounting Historians have been examined. In the third section, findings obtained have been evaluated.

Key Words: Accounting History Research Methods, Accounting History, 12th World Congress of Accounting Historians, Accounting History Literature, Accounting Studies in Turkey

1. Giriş

Muhasebe Tarihi, muhasebe alanında yapılan diğer çalışmalar ile kıyaslandığında oldukça yeni bir araştırma alanıdır. Her ne kadar medeniyetlerin doğuşu ile muhasebe tarihinin de oluşmaya başladığı kabul görse bile bu mevcut durumu değiştirmemektedir. Muhasebe tarihi araştırmalarının diğer alanlara göre daha az ilgi görmüş olması, bu alanda yapılacak olan çalışmalarda karşılaşılan bir takım zorlukların ve sınırlılıkların bulunması ile açıklanmaktadır. Çünkü muhasebe tarihi araştırmasını yapmak için öncelikle tarih konusunda yeterli entelektüel alt yapıya sahip olmak gerekmektedir. Ayrıca muhasebe tarihi alanında araştırma yapacakların, diğer bazı bilim dalında çalışma ya-

panlar ile ortak hareket etmesi de diğer önemli bir konuyu oluşturmaktadır.

Son dönemlerde akademisyenler arasında disiplinler arası çalışmaların ilgili görmesi muhasebe tarihi alanında yapılan çalışmaların artmasına önemli katkı sağlamıştır. Bu gelişmeler ülkemizdeki muhasebe tarihi araştırmalarına da yansımıştır.

Muhasebe tarihi araştırmalarında önemli bir veri tabanı oluşturulması için yapılan bu çalışmada öncelikle tarih araştırmalarında kullanılan bilimsel yöntemler üzerinde kısa bir bilgi verildikten sonra muhasebe tarihi alanında yapılan araştırmalarda kullanılacak yöntem ve dikkat edilmesi gerekli kurallardan bahsedilmektedir. Daha sonra muhasebe tarihi araş-

tırmaları üzerine yapılan literatür taraması aktarılmaktadır. Son olarak ise, 12.Dünya Muhasebe Tarihi Kongresi'nde sunulan ve Türk akademisyenler tarafından hazırlanan bildirimler, inceleme konusu, inceleme dönemi, inceleme yöntemi ve inceleyen araştırmacılar ve kurumlar açısından analiz edilmektedir.

1.1.Tarih Araştırma Yöntemleri

Tarih, diğer bilim dallarında olduğu gibi ancak kendi bilimsel özellik ve yöntemini geliştirmesi sayesinde bağımsız bir bilim dalı olarak gelişmiştir. İnsanlığın geçmişi hakkında doğru bilgiye ulaşmak tarih biliminin en önemli amacıdır. Bu nedenle tarihten günümüze kalan izlerin, kalıntıların ve belgelerin değerlendirilmesi gerekmektedir. Tarihi olaylar, aynı özelliklerle tekrar etmez. Bu nedenle tarih bilimi deney ve gözlem metodunu kullanamaz. Tarih araştırmalarında sırasıyla; **Kaynak arama, verilerin tasnif edilmesi ve sentez (birleştirme)** yöntemleri kullanılır.

Kapsadıkları konunun değerine göre kaynaklar; birincil kaynak ve ikincil kaynak araması şeklinde yapılabilir. Birincil kaynak incelemesinde inceleme konusunun geçtiği dönem ait kaynaklar incelenir. İkincil kaynak incelemede ise, ana kaynaktan yararlanılarak inceleme yapılır.

Bilgi Veren Kaynağın Cinsine Göre Kaynaklar; sözlü ve yazılı kaynak olarak ikiye ayrılır. Yazılı kaynaklar; Arşiv malzemeleri, Kütüphane Malzemeleri ve Müzelik malzemelerdir.

Tarihsel kaynaklardan, verilerin elde edilmesinden sonra bunların **tasnif edilmesi** gerekir. Elde edilen bilgiler zamana, mekâna ve konuya göre tasnif edilir. Verilerin sınıflandırılması ve mantıklı bir düzen içerisinde sıralanmasıyla, eserin bölümleri oluşturulur.

Çözümleme ve tenkit yoluyla olaylara ait birtakım güvenilir bilgiler elde edildikten sonra, **birleştirme** aşamasına gelinmiş olunur. Birleştirme; çok sayıdaki kaynaktan elde edilen bilgilerin özümseme yeni bir sonuca ve yargıya ulaşılmasıdır.

Birleştirme, araştırmanın en önemli aşaması sayılır.¹

Tarih araştırması yapan araştırmacının aşağıdaki sistematik yapı içinde araştırmasını yapması gerekmektedir.²

- İspatlanması gereken noktaları ve bir hedefi belirlemelidir.
- Bu hedefe ulaşmak için gerekli entelektüel yapıya sahip olmalıdır,
- Hedeflerinden ve seçeneklerinden yararlanarak gerekli araçları kullanabilmelidir.

Ayrıca muhasebe araştırmacısı araştırma yaparken şu konulara dikkat etmesi gerekmektedir;³

- Yapılan araştırmalarda mutlaka **belgeleme yöntemini** kullanması gereklidir. Çünkü belge olmadan muhasebe tarihi araştırması yapılamaz.
- Olayların tanım ve yorumlarını birbirinden ayırması gerekmektedir. Çünkü tarihsel olayların, yorumlanmasının öznel bir doğası olması ile birlikte, onların sergilenmesi ve açıklanması mümkün olduğunca objektif olmalıdır.
- Olaylar, daha önceden formüle edilen teoriler ile desteklenerek açıklanmalıdır.
- Olayları kendi öz varlıkları ve içinde geçtikleri zamana dayanarak yapılan bir tefsir yöntemi ile değerlendirmelidir.

1.2.Muhasebe Tarihi Araştırma Yöntemleri

Muhasebe tarihi araştırmalarının da yukarıda belirtilen araştırma yöntemlerine göre yapılması ve bir muhasebe tarihi araştırmacısının da yine yukarıda belirtilen koşulları göz önünde bulundurması gerekmektedir. Muhasebe tarihi araştır-

¹ http://www.okuldersleri.com/tarih_biliminin_yontemi.htm

² Degos.Jean-Guy, "Muhasebe Tarihi Araştırma Yöntemleri", Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak 2007,sayı:33,s.215

³ Yayla. Hilmi Erdoğan,"Muhasebe Tarihçisi Estev ile Yapılan Röportaj", Muhasebe ve Finansman

maları, kuramsal araştırmalar ve uygulama alanı araştırmaları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Muhasebe uygulamaları tarihi, muhasebe kuramları tarihinden daha eski bir tarihe sahiptir. Muhasebe kuramları tarihi daha çok Luca Pacioli'den sonra inceleme konusu yapılmıştır. Oysa muhasebe uygulamaları tarihi M.Ö.3000 yılına kadar uzanan bir geçmişe sahiptir.⁴

Muhasebe Kuramları, mali nitelikli işlemlerin kayıt altına alınması ve bunlara ilişkin ilke ve kavramların araştırılması, incelenmesi ve ortaya çıkan bulgularla muhasebe tekniği ve uygulamalarının geliştirilmesi olarak tanımlanmaktadır.⁵

Muhasebe uygulamaları ise, muhasebe doktrinleri(muhasebe yazarlarının görüşleri), muhasebe kayıt ve belgelerinin incelenmesini ele alır. Bunların ortaya çıkış nedenlerini araştırır.⁶

Jean Guy Degos da, muhasebe tarihi araştırmalarını aşağıdaki gibi iki başlık altında toplamıştır.

Muhasebe uygulamacılarının Doktrinlerine dayalı muhasebe tarihi araştırmaları: Bu tür araştırmalar, araştırmacının kendi yorumları ve değerlendirmesinin ön planda olması nedeni ile ikincil çalışma olarak değerlendirilmektedir(Muhasebe yazarlarının görüşleri, kil tabletler, Papi-rüsler, kayalar vb). Bu tür araştırmalardaki temel felsefe muhasebenin; teknolojik, sosyolojik ve kurumsal etkilerin toplamının bir ürünü olmasıdır. Ayrıca öğretim üyeleri muhasebe konusunda tek aktör değildir ve uygulamacıların da bu konuda söyleyecekleri sözleri vardır.

Muhasebenin sosyal tarihi ve etkileri üzerine yapılan muhasebe tarihi araştırmaları: Bu tür çalışmalarda muhasebenin kendi iç disiplin yapısından ziyade, etki alanı tartışılmaktadır. (Örneğin W. Sombart'a göre çift yanlı muhasebe sistemi kapitalizmin gelişmesine neden olmuştur ve eğer çift yanlı kayıt sistemi olma-

saydı kapitalizm bu kadar gelişemezdi. Ancak bu düşünceyi çürüten tezlerde ortaya atılmıştır. Bazı yazarlara göre, muhasebe sistemlerinin sosyal düzenin kurulmasına nasıl katılacağını göstermeye çalışan araştırmalar, muhasebenin etki alanını gösteren tarih çalışmalarını oluş-turmaktadır).

Tarih araştırmalarının, kuramsal ve uygulama araştırmaları şeklinde sınıflandırılmasının yanı sıra dönemsel sınıflandırılması da yapılmaktadır. Bu konuda, Dr. Esteban Hernandez Estev, tarih araştırmalarını, **Nedenselliğin yok sayıldığı** dönem araştırmaları, **Yeni Tarih ve Yeni ekonomi** dönemi araştırmaları olarak ikiye ayırmaktadır.⁷

1.3. Literatürde Muhasebe Tarihi alışmaları

Muhasebe tarihi, yukarıda da belirtil-diği gibi M.Ö. dönemlerdeki kil tabletlere kadar uzanmaktadır. Diğer bir ifade ile uygarlıkların oluşumu ile muhasebe tarihinin oluştuğunu söylenmektedir. Bu kadar derin geçmişi olan bu inceleme alanı ile ilgili çalışmalara 1960'lı yıllarda başlandığı bilinmektedir. Bu yıllarda yapılan araştırma sayısının oldukça sınırlı olmasına rağmen, günümüzde yapılan araştırma sayısı gözle görülebilir bir artış göstermiştir. Literatürde muhasebe tarihi üzerine yapılan araştırmaların, değerlendirildiği bir adet makaleye ulaşılmaktadır. Bu makale, 1960–2002 tarihleri arasında dünyada muhasebe tarihi alanında yapılan araştırmaları çeşitli açılardan değerlendirmiştir. Adı geçen çalışma 521 muhasebe tarihi araştırmasını incelemiştir. Tablo1'deki görüldüğü gibi adı geçen çalışma, yıllar itibari ile muhasebe tarihi araştırmalarında artış olduğunu ve en çok araştırmanın ise 2000'li yıllarda yapıldığını ortaya koymuştur.⁸

⁴ Güvemli, Oktay, "Muhasebe Tarihi I.Cilt", Süryay, İstanbul, 2000,s.8

⁵ Keyman, Hikmet, "**Muhasebe Nazariyeler**" Kardeş Matbaası,1967, Ankara.

⁶ Güvemli, Oktay, "Muhasebe Tarihi I.Cilt", Süryay, İstanbul, 2000,s.11

⁷ Yayla, Hilmi Erdoğan,"**Muhasebe Tarihçisi Estev ile Yapılan Röportaj**",Muhasebe ve Finansman dergisi, Ekim 2007,sayı:36,s.215

⁸ Walker Stephan," **Accounting in History**", Accounting Historians Journal" Volume, 32 No:2, December 2005

Yayınlanma Yılı	Yayın Sayısı
1954-1959	17
1960-1969	45
1970-1979	102
1980-1989	164
1990-1999	170
2000-2002	23

Bu araştırmaya göre; muhasebe tarihi araştırmalarının en çok Avrupa kıtasında yapıldığı ortaya konmuştur. Avrupa'yı sırasıyla, Çin, Japonya Avustralya ve Afrika takip etmiştir. Tablo2'de ülke bazında araştırma sayısının ülkelere göre dağılımı görülmektedir.

AVRUPA	Yayın Sayısı
Büyük Britanya	89
USSR	38
Fransa	36
Almanya	36
İtalya	30
İspanya	26
Polonya	15
Avusturya	13
Çek Cumhuriyeti	11
Diğer	59
Toplam:	353
ASYA	Yayın Sayısı
Çin	22
Japon	16
Diğer	27
Toplam:	65
Afrika	Yayın Sayısı
Afrika	15
Avustralya	10
Güney Amerika	55
Toplam:	80
Diğer:	23

Ayrıca, muhasebe araştırmalarının en çok 20.yüzyılı incelediği Tablo 3'deki gibi ortaya konmuştur.

Yüzyıl	Yayın Sayısı
15 yy.	18
16 yy.	42
17 yy.	38
18 yy.	65
19 yy.	121
20 yy.	196
Diğer	41

2. 12.Dünya Muhasebe Kongresinde Sunulan Bildirilerin Değerlendirilmesi; Dönem, Konu, Yöntem ve Kurumlar Açısından

Ülkemizde muhasebe tarihi araştırmalarının öncüsü İsmail Otar'dır. İsmail Otar'dan sonra Prof. Dr. Oktay Güvemli bu alandan önemli çalışmalara imza atmıştır. Son dönemde yapılan muhasebe tarihi araştırmaları, Prof. Dr. Güvemli'nin yönlendirmeleri ile hız kazanmış ve 12. Dünya Muhasebe Tarihi Kongresinin ülkemizde yapılması sağlanmıştır. Bu kongre kapsamında 88 adet bildirinin Türk akademisyenleri ve uygulamacıları tarafından hazırlanması, bu alana duyulan ilginin artması açısından önemli bir gelişme olmuştur.

Bundan sonra muhasebe tarihi alanında çalışma yapacak akademisyenlere bir veri tabanı oluşturması adına bu çalışmada kongrede sunulan bildiriler, dönem, konu, yöntem ve incelemeyi yapan kurumlar açısından incelenmiştir.

2.1. İnceleme Dönemi

İncelenen dönem açısından, kongrede sunulan bildiriler, M.Ö. 2500-M.Ö. 650, X-XVI. yüzyıl, XVII-XVIII yüzyıl ve XIX-XX yüzyıl şeklinde dört dönemi ele almıştır. 88 bildirinin 6 tanesi M.Ö dönemi, 11 tanesi 10.ve 15 yüzyılı, 9 tanesi 17. ve 18. yüzyılı geri kalan 62 tanesi ise 19.ve 20 yüzyıl dönemini incelemiştir.

İnceleme Dönemi	Bildiri Sayısı
M.Ö.2500-M.Ö.650	6
10 ve 15 yy.	11
17 yy. ve 18 yy.	9
19 yy. ve 20 yy.	62
Toplam	88

İncelenen bildirilerin özellikle 19. ve 20 yüzyılı incelemesi, yukarıda adı geçen ve Stephan Walker'ın tarafından yapılmış inceleme ile paralellik göstermiştir. Dünya da ve ülkemizde yapılan muhasebe tarihi araştırmalarının özellikle yakın tarihi ele almış olması dikkat çekicidir. Bu dönemlere ait araştırma sayısındaki artışın ne-

deni, yakın tarihin kaynaklarına daha kolay ulaşılması olarak gösterilmektedir.

2.2. İnceleme Konusu

Türk katılımcıların sunduğu 88 bildiri, aşağıdaki tabloda görülen konu başlıklarını ele almıştır. En çok (17 adet) bankacılık ve finans tarihine ait bildiri sunulmuştur.

İnceleme Konusu	Bildiri Sayısı
Muhasebe Eğitimi	10
Muhasebe Alanında Yapılan Yasal Düzenlemeler ve Muhasebe Mesleğinin örgütlenmesi	7
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	17
Maliyet ve Yönetim Muhasebesi	4
Muhasebe Denetimi	10
Muhasebe Kayıt Yöntemi ve Teknikleri	6
Vakıflar ve Vakıflarda Muhasebe Uygulamaları	5
Vergi ve Devlet Bütçesi	4
Muhasebe Standartları	2
Bibliyografi	4
Diğer	19
Toplam	88

Sunulan, bildirilerin konuları, ait olduğu dönemin özelliklerine göre şekillenmiştir. Örneğin, M.Ö. döneme ait bildirimlerde, Hitit ve Asur, Lidya uygarlıklarındaki ticaret ve muhasebeye ait uygulamalar ve düzenlemeler tanıtılmaya çalışılmıştır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, M.Ö döneme ait 6 adet bildiri sunulmuştur. Bu bildirimler, Hitit uygarlığında ticarete kullanılan ölçü birimlerinin neler olduğunu, Asur uygarlığında, kullanılan finansal terimler ile ticaret ve muhasebe yapıları, Lidyalılar tarafından bulunan ilk paranın hikâyesini ve Antik Mısır, Antik İran, Mezopotamya, Hititler, Abbasiler, Moğollar, ilhanlılar ve Osmanlılar gibi günümüzde Ortadoğu bölgesinde kurulan uygarlıkların muhasebe yapılarını ele almışlardır.

X. ve XVI. yüzyılı ait bildirimler ise Osmanlı İmparatorluğunda kullanılan muhasebe kayıt yöntem ve tekniklerini, günümüzdeki denetim kurumunun Osmanlıdaki yapısını, vakıflarda kullanılan muhasebe sistemini ve Selçuklu ve Osmanlı

da hayat sürmüş olan bir esnaf örgütlenmesi olan Ahilik teşkilatının etik anlayışı ile ilgili konuları ele almıştır.

Bildiri Konusu	Dönem
Hititlerde Ölçü Birimleri	M.Ö. 2500-2000
Asurlarda Finansal Terimler	M.Ö.2000-1500
Asurlarda Muhasebe Kültürü	M.Ö.2000-1500
Anadolu'daki Asur Ticaret Kolonilerinde muhasebe ve ticaretin durumu	M.Ö. 1900-1850
Tarihte ve Anadolu'da Basılan İlk Para	M.Ö. 600-550
Antik Mısır ve İran, Hititler, Mezopotamya, Abbasiler, Moğollar, İlhanlılar ve Osmanlılar	M.Ö. 2000-1923

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi bu döneme ait 11 bildiri sunulmuştur. Bu döneme ait bildirimlerden 3 tanesi İlhanlılar döneminde geliştirildiği düşünülen ve Osmanlı İmparatorluğunda da kullanılan bir muhasebe kayıt yöntemi olan merdivan yöntemini ele almıştır. Bildirimlerden bir tanesi, muhasebenin eş zamanlı kaydedilmesi için Arap alfabesinin hızlı yazmaya müsait şekli ile değiştirilerek kullanılması ile oluşan "siyakat" yazısı ve rakamları ile yapılan kayıtlama konusunu incelemiştir. İki tanesi Osmanlıdaki vakıflar ile ilgili muhasebe sistemini ele almıştır. İncelenen diğer konular ise Osmanlıdaki denetim şekli olan Baş Baki Kulu'nun görev ve sorumlulukları ile Selçuklu devletinde önemli görevlerde bulunmuş ve birçok düzenlemeyi yapmış Siyasetname isimli eseri yazmış olan Nizam Al Mülk'ün bibliyografyası tanıtılmaya çalışılmıştır.

Kongrede, XVII-XVIII. yüzyıl dönemine ait 9 adet bildiri sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi bu bildirimlerin belli bir konuda yoğunlaştığı söylenemez. Bu dönem Osmanlı imparatorluğunun gerileme döneminden çöküş dönemine geçişine rastlamaktadır. Bu nedenle Osmanlı imparatorluğunun bütçe yapısı ve borçlanma yapısı üzerine çalışmalar yapılmıştır. 18.yüzyılda yapılan Süleymaniye caminin yapımındaki işçilik maliyetlerinin hesaplanması ile ilgili çalışma maliyet ve yönetim muhasebesi tarihine ait bu dönemdeki ilk çalışma örneği olmuştur.

Bildiri Adı	Dönem
Ahilik Teşkilatında Etik Kurallar ve Finansal Uygulamalar	13. yy.
Bir Denetim Şekli Baş-baki Kulu	15-19. yy
Osmanlı İmparatorluğu'nda muhasebe eğitimi	1299 - 1890
Vakıf (Vakıfların muhasebesi ve denetimi)	1028-
Türk vakıfları ve muhasebe	1078 - 1994
Gayri Menkul Muhasebesi (Tereke)	1463-1644
Fenn-i Siyakat ve İslam muhasebe sistemindeki kayıt düzeni ile ilişkisi	800 - 1900
Osmanlı Devlet Muhasebesinde bir Denetim Aracı Olarak Merdivan Yöntemi	16.yy
Luca Pacioli'den Önce Çift Yanlı Muhasebe Kayıt Sistemi	1256-1353
Merdivan Yönteminin Pratikteki Uygulaması: Mukataa Muhasebesi	15.yy.
Selçuklu İmparatorluğu ve Nizam Al Mülk	1035 - 1100

Ayrıca dönemin önemli gezgin ve tarihçi olan Kâtip Çelebi'nin bibliyografyası tanıtılmıştır. 17. ve 18. Yüzyıldaki Osmanlı vakıf işletmeciliğinin durumu incelenmiştir. 18. yüzyıldan günümüze, muhasebe mesleği ile ilgili bir değerlendirme çalışması da bu dönemin çalışmaları içinde yer almıştır.

Bildiri Adı	Dönem
Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de muhasebe mesleğindeki yapısal gelişmeler ve muhasebecilerin istihdam durumu	1700 - 1950
Osmanlı İmparatorluğu'nda icmal kayıtlarının denetim yönü, Trabzon örneği	1700 - 1750
Vakıf (Cash awgaf ?)	1713
Çok Amaçlı Vakıflar	1743-1744
Bursa'daki nakit vakıfları	1600 - 1800
18.YY' da Osmanlı İmparatorluğu'nda İşçilik Maliyetlerinin Kontrolü	18.yy
Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir Bütçe Denemesi: 1653 Tarihli Tarhuncu Ahmet Paşa'nın Taslağı	1653
Kâtip Çelebi	1609 - 1657
Osmanlı Dış borçlarının sebep -sonuçları	17 yy

XIX. ve XX. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğunun çökmesi, yerine Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması sürecinin yaşandığı dönemdir. Kongrede sunulan 88 bildirin 62 tanesi bu dönemi incelemiştir. Bu döneme ait sunulan bildirilerinin, inceleme konuları dikkate alındığında,

- Türk Bankacılık ve finans Sistemi,
- Muhasebe Eğitimi,
- Yasal Düzenlemeler,
- Muhasebe Denetimi,
- Maliyet ve Yönetim Muhasebesi,
- Vergi ve Devlet Bütçesi,
- Bibliyografyalar,
- Muhasebe Standartları ve diğer konu başlıklarından oluştuğu görülmüştür.

Türk Bankacılık ve finans Sistemi

İnceleme Konusu	Dönem	Bildiri Adı
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1960 - 2007	Türkiye’de bankacılık sektörü
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1872 - 2006	Türkiye’de özel emeklilik ve hayat sigortacılığının gelişimi
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	19.yy	Bankacılık Sektörü (Türkiye’de bankacılık sektörü)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1923-2002	Bankacılık Sektörü (Banka krizleri)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1840-2007	Bankacılık Sektörü (Yabancı Bankalar)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1847-2007	Bankacılık Sektörü (Yabancı Bankalar)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1860-2007	Bankacılık sektörü(Ziraat Bankası)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1924-1929	Bankacılık sektörü(İş Bankası)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1989-2007	Bankacılık sektörü(Kredi Temerrüt Takasları)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	19 yy	Finans(Borsa ve Bankalar)
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1924-2008	Finansal Tablo Analizi Açısından Muhasebe Uygulama ve Gelişmelerinin Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1923-2007	Cumhuriyet sonrası Türk bankacılığı
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	19 yy	Osmanlı İmparatorluğunun Finans Tarihinde Galata Bankerlerinin Rolü
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1850 - 2007	Devlet bankalarında iç ve dış denetimin tarihsel gelişimi
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1854-2007	Türkiye’deki kıymetli kağıt piyasasının tarihi ve İMKB hisse ticareti üzerine bir analiz
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1872-2006	Türkiye’de özel emeklilik ve hayat sigortacılığının gelişimi
Türk Bankacılık ve Finans Sistemi	1873-1921	Abidin Paşa ve İMKB’deki ilk finansal işlem çeşitleri

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 17 adet Türk bankacılık ve finans sistemini konu alan bildiri sunulmuştur. Bu bildirimler, bankacılık krizleri, devlet bankalarının yapısı, ülkemizde faaliyet gösteren yabancı sermayeli bankalar, İMKB ve sermaye piyasalarının tarihsel gelişimi, bankaların denetimi, Osmanlı imparatorluğunda önemli bir finansal yapı olan Galata Bankerleri sisteminin işleyişi ve sigorta şirketleri başlıkları olarak sınıflanmaktadır.

Muhasebe Eğitimi

19. ve 20. yüzyılı konu alan bildirimlerden 9 tanesi, muhasebe eğitimini incelemiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat’ın ilanına kadar ticaret eğitimine gerekli önem verilmemiş ve ilk ticaret okulu Tanzimat’tan sonra açılmıştır (Hamidiye Ticaret Âlisi 1839). Osmanlıdan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti’nde ise, diğer alanlarda olduğu gibi ticaret alanında da eğitime önem verilmiş bu alanda liseler ve yüksek okullar açılmıştır. Kongrede muhasebe eğitimi alanında sunulan bildirimlerde, muhasebe eğitimi veren okulların tarihsel geçmişinin incelenmesinin yanında muhasebe eğitimi alanında yapılan kongre, konferanslar ve yazılan doktora ve yüksek lisans tezlerinin muhasebeye olan katkıları tartışılmıştır.

İnceleme Konusu	Dönem	Bildirinin Adı
Muhasebe Eğitimi	1932-2008	Muhasebe Eğitiminde Organizasyon Çalışmaları
Muhasebe Eğitimi	1979-2007	Muhasebe Eğitim Sempozyumları
Muhasebe Eğitimi	1978-2006	Türkiye’de Muhasebe Üzerine Yazılmış Doktora Tezleri
Muhasebe Eğitimi	1950-1982	İktisadi ve Ticari İlimler Akademileri
Muhasebe Eğitimi	20.yy	20.YY ilk döneminde Osmanlıda Yayınlanan Muhasebe Öğreti Kitabı
Muhasebe Eğitimi	1883-2008	20. Yüzyılda Türkiye’de Orta Öğretimde ticaret Eğitimi
Muhasebe Eğitimi	1883-1885	Hami diye Ticaret Mektebi
Muhasebe Eğitimi	1989-2008	Türkiye’de muhasebe uygulayıcılarının eğitimi
Muhasebe Eğitimi	1883-2008	Hamidiye Ticaret Mektebi’nden Marmara Üniversitesi İİBF’ye geçiş süreci

Yasal Düzenlemeler

Yasal Düzenleme ve muhasebe mesleğinin örgütlenmesi konu başlığı altında 6 adet bildiri sunulmuştur. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi bu bildirimler, meslek yasasının tarihsel geçmişini, Türkiye'deki en büyük muhasebe meslek odası olan İstanbul SMMMO odasının kuruluş öyküsünü, Türkiye'de önemli bir uygulama olan tekdüzen hesap planının kabul edilmesi süreci gibi konuları irdelemiştir.

İnceleme Konusu	Dönem	Bildirinin Adı
Yasal Düzenlemeler ve Muhasebe Mesleğinin örgütlenmesi	1989–2007	3568 Sayılı Meslek Yasası
Yasal Düzenlemeler ve Muhasebe Mesleğinin örgütlenmesi	1989–2007	İstanbul Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler Odası'nın tarihsel gelişimi
Yasal Düzenlemeler ve Muhasebe Mesleğinin örgütlenmesi	1700–1950	Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de muhasebe mesleğindeki yapısal gelişmeler ve muhasebecilerin istihdam durumu
Yasal Düzenlemeler ve Muhasebe Mesleğinin örgütlenmesi	1839 – 1940	Türkiye ve Romanya'da muhasebe mesleğinin tarihsel gelişiminin karşılaştırılması
Yasal Düzenlemeler ve Muhasebe Mesleğinin örgütlenmesi	1923–2008	Cumhuriyetten Günümüze Tekdüzen Muhasebe Uygulamaları
Yasal Düzenlemeler ve Muhasebe Mesleğinin örgütlenmesi	1970–2007	Transfer fiyatlaması yönetmelikleri ve Türkiye'deki gelişmeler

Muhasebe Denetimi

Muhasebe denetimi 19. ve 20. Yüzyıl incelemelerinin bir diğer konu başlığını oluşturmuştur. Aşağıdaki tablodan da görüldüğü gibi, bu konu başlığı altında, muhasebe denetiminin gelişim süreci, denetim alanında yaşanan skandallar ve denetimde karşılaşılan sorunlar belirli tarih aralıkları kapsamında incelenmiştir.

İnceleme Konusu	Dönem	Bildirinin Adı
Muhasebe Denetimi	1860 – 2007	İç denetimin Türkiye'deki tarihsel gelişimi
Muhasebe Denetimi	2002	Muhasebe skandalları ve küresel krizler
Muhasebe Denetimi	1800–2007	Denetim(Dış Denetim)
Muhasebe Denetimi	1980-	Denetim(Denetimin gelişimi)
Muhasebe Denetimi	1923-	Denetim(Denetimin gelişimi)
Muhasebe Denetimi	1938-	Denetim (Başbakanlık denetleme kurulu)
Muhasebe Denetimi	1990-	Denetim (Muhasebe Hileleri)
Muhasebe Denetimi	19–20 yy.	Tarihsel bağlamda Türkiye'de Finansal Denetim
Muhasebe Denetimi	2000-	Muhasebe skandalları ve küresel krizler

Maliyet ve Yönetim Muhasebesi

Sanayileşme ve serbest piyasa ekonomisinin gelişimi endüstri muhasebesinin diğer adı ile mal oluş muhasebesinin ve yönetim muhasebesinin gelişmesine neden olmuştur. Sanayi devriminden önce çift yanlı muhasebe sistemi kullanılmış ama muhasebenin ürettiği önemli iki tablodan gelir tablosu henüz geliştirilmemişti. Sanayi devriminden sonra çift yanlı muhasebe sistemine uymayan dikey gelir tablosunun oluşturulması, mal oluş hesaplarının ve gelir durumunun tespiti için gerekli olmuştur. Özellikle İkinci dünya savaşından sonra yönetim muhasebesi gelişmeye başlamıştır. Kongrede maliyet ve yönetim muhasebesi başlığı altında sunulan bildirimler, bu muhasebe türlerinin tarihi gelişimini incelemişlerdir. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi kongrede, 19. ve 20. yüzyıldaki maliyet ve yönetim muhasebesini konu alan 4 bildiri sunulmuştur.

İnceleme Konusu	Dönem	Bildiri Adı
Maliyet ve Yönetim Muhasebesi	1850-2002	Yönetim muhasebesinin Türkiye'deki gelişimi
Maliyet ve Yönetim Muhasebesi	1923-1960	Maliyet ve yönetim muhasebesinin Türkiye'deki tarihsel gelişimi
Maliyet ve Yönetim Muhasebesi	1846-1848	Maliyet Muhasebesi, Maliyet Sistemleri
Maliyet ve Yönetim Muhasebesi	19.yy	19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda maliyet muhasebesi uygulamalarında Merdiven yönteminin kullanılması

Vergi ve Devlet Bütçesi

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi 19.ve 20.yüzyıla ait vergi sistemi ve devlet bütçesi-ni konu alan 4 adet bildiri sunulmuştur. Bu bildiriler, Osmanlı devletinin ve Türkiye Cumhuriyetinin vergi sistemini ve bütçeleme sisteminin tarihsel gelişimini incelemiştir.

İnceleme Konusu	Dönem	Bildiri Adı
Vergi Sistemi ve Devlet Bütçesi	1839-1918	Vergi sistemi
Vergi Sistemi ve Devlet Bütçesi	19 yy	Türkiye'de Bütçe Uygulamalarının Tarihi ve Bütçenin İçeriği
Vergi Sistemi ve Devlet Bütçesi	1893-	Hazine Muhasebe Yönergeleri
Vergi Sistemi ve Devlet Bütçesi	18.-19.yy	Tanzimat Sonrası Osmanlıda" Muhasebe Umumiye Kanunu ve Bütçe Uygulamaları

Muhasebe Standartları ve Diğer

Muhasebe standartları konusunda 2 adet bildiri sunulmuştur. Bu bildiriler, uluslar arası muhasebe standartlarının uyumu ve tarihi gelişimini konu almışlardır. Yukarıdaki konu başlıkları içine alınamayan bildiriler ise diğer başlığı içinde aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi gruplandırılmıştır. Diğer grup içinde yer alan bildirilerin çoğunun ortak yanı, Cumhuriyetin kuruluşundan sonraki döneme ait muhasebe konularını ele almış olmalarıdır.

İnceleme Konusu	Dönem	Bildiri Adı
Muhasebe Standartları	1923-2008	Türkiye'de Muhasebe Standartlarının Gelişimi
Muhasebe Standartları	20 yy.	Uluslararası Muhasebe Standartlarının Ulusal Adaptasyonu
Diğer Konular	1923-2008	Türkiye'de Finansal Tabloların gelişiminin Kronolojik İncelenmesi
Diğer Konular	1924	Finansal Muhasebe (Tahakkuk esasına dayalı muhasebe)
Diğer Konular	1923-2007	Devlet Muhasebesi
Diğer Konular	2000-2007	Muhasebe tarihi ile ilgili literatürün incelenmesi
Diğer Konular	1923-1983	Kamu İktisadi Devlet Teşebbüsleri, (KİT)
Diğer Konular	20.YY	Türkiye'de tarımsal faaliyetlerde Muhasebe Uygulamalarına Tarihsel Bir Bakış
Diğer Konular	1937 - 1990	Türkiye'de mali sorumluluk üzerine tarihsel bir bakış
Diğer Konular	1839 - 1959	Türk Muhasebe düşüncesinin gelişimi
Diğer Konular	1854-1914	Borç Yönetimi
Diğer Konular	1839-	Osmanlı Devletinde Yatırım teşviklerinde ve yatırım projelerinde Merdiven Yöntemi Uygulaması

Bibliyografya

Diğer dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de 2 adet bibliyografya çalışması hazırlanmıştır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, ülkemizde muhasebe uygulama ve eğitimine katkılar sağlamış Serkiz Nihad ve Kırkor Kömürçüyan ile muhasebe tarihi alanında ilk araştırmacı olarak kabul gören İsmail Otar ele alınmıştır.

Bildiri Konusu	Dönem	Bildiri Adı
Bibliyografya	1910-1950	Serkiz Nihad ve Kırkor Kömürcü yan
Bibliyografya	1911-2005	İsmail Otar

2.3. İnceleme Yöntemi

Kongrede sunulan bildiriler, daha çok ikincil kaynak inceleme yöntemlerinden arşiv, kütüphane ve müzelik malzeme inceleme yöntemlerine göre hazırlanmışlardır. Özellikle M.Ö dönemi inceleyen bildiriler müzelik malzeme inceleme yöntemini kullanmıştır (*kitabeler, paralar vb belgelerdir*). Diğer döneme ait bildirilerde ise Arşiv inceleme, (*Fermanlar, beratlar, kanunnameler, ilâmlar gibi resmî mühür ve imza taşıyan yazılı belgelerdir*) ile kütüphane malzemelerinin (*Şecereler, takvimler ve yıllıklar, vakayinameler, yaşam öyküleri (bibliyografi), hatıralar, seyahatnameler, gazete ve dergi gibi süreli yayınlardan oluşan malzemelerdir*) incelenmesi yöntemi kullanılmıştır.

2.4. Bildiri Hazırlayan Araştırmacılar, Üniversiteler ve Kurumlar

12. Dünya Muhasebe Tarihi Kongresinde Türk akademisyenler ve uygulamacılar tarafından sunulan bildiriler, 63 farklı kurum tarafından hazırlanmıştır. Bu kurumların 36 tanesi Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde bulunan üniversitelerdir. 27 tanesi ise üniversite dışında kalan (Muhasebe Meslek odaları, maliye bakanlığı, bankalar vb) kurumlardır.

Kurumlar	Sayı
Merkezdeki Üniversiteler	9
Anadolu Üniversiteleri	27
SMMM ve YMM Odaları	14
Maliye Bakanlığı	6
İMKB	1
Bankalar	3
Özel Sektör	3
Toplam:	63

Bildiri hazırlayan üniversitelerin büyük çoğunluğunu üç büyük ilin dışındaki illerde bulunan üniversiteler oluşturmuş-

tur. Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi üç büyük ilde (Merkezdeki Üniversiteler) bulunan üniversitelerden toplam 9 üniversite bildirili olarak kongreye katılmıştır. İstanbul'dan İki(2) devlet üniversitesi bir(1) vakıf üniversitesi, Ankara'dan bir(1) devlet iki(2) vakıf üniversitesi, İzmir'de ise iki(2) devlet ve bir(1) vakıf üniversitesi bildirili olarak temsil edilmiştir.

Bildiri hazırlayan üniversitelerin, 32 tanesi devlet üniversitesi 4 tanesi ise vakıf üniversitesidir.

Aşağıdaki Tablodan da görüldüğü gibi, kongreye İç Anadolu bölgesi 11 üniversitesi ile en çok katılım yapan bölge olmuştur. En az katılımın olduğu bölge ise, ikiyeşer üniversitesi ile katılan Akdeniz ve Karadeniz bölgeleridir.

Bölge	Sayı
İç Anadolu Bölgesi	11
Marmara Bölgesi	10
Ege Bölgesi	5
Doğu Anadolu Bölgesi	3
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	3
Akdeniz Bölgesi	2
Karadeniz Bölgesi	2
Toplam	36

Kongrede sunulan bildiriler, 103 akademisyen ve 37 uygulamacı tarafından hazırlanmıştır.

Aşağıdaki tablodan da görüldüğü gibi, bildirileri hazırlayanların 99'unu baylar oluşturmuştur.

Unvanlara göre dağılıma bakıldığında ise en çok yardımcı doçentler ve araştırma/öğretim görevlileri tarafından bildiri hazırlandığı görülmüştür.

Cinsiyete göre, en çok yardımcı doçent unvanı olan baylar (21) tarafından bildiri hazırlanmıştır. En az ise, doçent unvanı olan bayanlar (6) tarafından bildiri hazırlanmıştır.

Cinsiyet/ Unvan	Prof.	Doç.	Yrd. Doç.	Araş. Gör/Öğr. Gör.	Diğer
Bayan	9	6	10	14	2
Bay	13	13	21	17	35
Toplam	22	19	31	31	37

3. Sonuç

Muhasebe tarihi, oldukça genç bir araştırma alanıdır. Bu alanda yapılan araştırmalara, 1960'lı yıllarda başlanmıştır. Ülkemiz açısından da muhasebe tarihi araştırmaları oldukça yakın bir geçmişe sahiptir. Medeniyetlerin doğuşu ile var olduğu kabul edilen muhasebe tarihinin gerek ülkemizde gerekse dünyada yakın bir geçmişe sahip olmasının nedeni; bu alanda yapılacak olan araştırmaların bir takım sınırlılıklarının bulunmasıdır.

Ülkemizde muhasebe tarihi alanında çalışmaları başlatan İsmail Otardır, İsmail Otardan sonra, Prof. Dr. Oktay Güvemli bu alanda önemli çalışmalar yapmış ve yapmaktadır. Ülkemizde muhasebe alanında çalışma yapan akademisyenlerin bu alana çok yakın olmadığı bilinmektedir. Ancak on ikicisi yapılan Uluslar arası Muhasebe tarihçileri kongresine oldukça büyük katılım sağlanmış ve Türk akademisyen ve uygulamacıları tarafından toplamda 88 bildiri sunulmuştur.

Sunulan bildiriler, dört farklı dönemi incelemiştir. Bu dönemler; M.Ö 2500 ve M.Ö 650 yılları, 10 ve 16 yüzyıl, 17. ve 18. Yüzyıl ile 19. ve 20 yüzyıllardır.

Bildirilerin inceleme konuları, incelenen dönemin özelliklerine göre şekillenmiştir. Muhasebe eğitimi, muhasebe denetimi, yönetim ve maliyet muhasebesi, vergi ve bütçeleme, gibi konular ikincil kaynak inceleme yöntemine göre el alınmıştır.

Kongrede sunulan 88 bildirinin 62 tanesi 19. ve 20. yüzyıl dönemini incelemiştir. 62 bildirinin 17 tanesi de finans ve bankacılık alanını ele almıştır. Dünyadaki muhasebe araştırmalarının da en çok 19. ve 20 yüzyılı incelediği bilinmektedir.

Kongrede en çok bildiri üniversiteler tarafından hazırlanmış olmasına rağmen üniversite dışında 27 farklı kurum da bu kongrede bildiri sunma fırsatı bulmuştur.

Kongrede sunulan bildirilerin, daha çok genç akademisyenler tarafından hazırlanmış olduğu tespit edilmiştir. Unvanlara göre en fazla bildiri, yardımcı doçent ve araştırma/öğretim görevlileri tarafından hazırlanmıştır. Bayların, bayanlara göre daha fazla bildiri hazırladığı görülmüştür.

Merkezdeki üniversitelerden ziyade Anadolu'daki üniversitelerin daha fazla bildiri hazırladığı ve en çok bildiri(11), İç Anadolu bölgesinde bulunan üniversiteler tarafından hazırladığı gözlenmiştir.

Kongrede sunulan bildiriler, daha çok ikincil kaynak inceleme yöntemini kullanmışlardır ve yakın tarihi incelemiştir. Bundan sonra yapılacak muhasebe tarihi araştırmalarında bu yöntem ve dönemlerin yanı sıra diğer tarih araştırma yöntemlerinin kullanılması ve uzak tarihin ele alınması, zengin kayıt kültürüne sahip ülkemizin gün ışığına çıkmayan tarihinin daha da aydınlatılmasına katkı sağlayacaktır. Bunun yapılabilmesi için ise disiplinler arası çalışmaya önem verilmesi gerekmektedir.

Yaralanılan Kaynaklar

DEGOS. Jean-Guy, „Muhasebe Tarihi Araştırma Yöntemler”, Muhasebe ve Finansman dergisi, Ocak 2007, sayı:33.

GÜVEMLİ, Oktay, „Muhasebe Tarihi I.Cilt”, Süryay, İstanbul, 2000.

KEYMAN, Hikmet, „Muhasebe Nazariyeleri” Kardeş Matbaası, Ankara,1967.

http://www.okuldersleri.com/tarih_biliminin_yontemi.htm.

WALKER, Stephan, „Accounting in History”, Accounting Historians Journal” No:2, December 2005,Volume, 32.

YAYLA, Hilmi Erdoğan,„Muhasebe Tarihçisi Estev ile Yapılan Röportaj”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak 2007,sayı:33.

12. World Congress of Accounting Historians Congress Proceedings, Volume I,Volume II, Volume III.